

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Климент Найденов

Декан на Геолого-географски факултет, СУ „Св. Климент Охридски“

относно

дисертационния труд на Милен Георгиев Великов

за получаване на образователната и научна степен „Доктор“ по
професионалното направление 4.4 Науки за земята (География на
населението и селищата)

на тема:

**„Динамика и взаимовръзки на пазара на труда в България за периода
1989-2021 г. – количествени и качествени изменения“**

I. Данни за докторанта:

Докторантът на свободна практика Милен Георгиев Великов е роден на 1 август 1982г. в гр. Червен бряг. Получава средното си образование в гимназия в Червен бряг. През периода 2006-2010г. Милен Великов следва Икономика и организация на труда в УНСС. През 2010-2011г. продължава образованието си в магистърска програма „Икономика на човешките ресурси“ в УНСС. През периода 2010-2012г. успешно завършва и втора магистърска програма – „Организационно поведение и консултиране на организацията“ в СУ „Св. Кл. Охридски“. От 2012г. следва и в магистърска програма „Социална и организационна психология“ в Нов български университет. През периода 2011-2012г. специализира по програма „Еразъм“ в Cardinal Stefan Wyszyński University във Варшава Полша. Има и професионална квалификация „Маркетинг и бизнес планиране“ в УНСС, Институт за следдипломна квалификация. През 2021 г. е зачислен за докторант на свободна практика към катедра „Социално-икономическа география на СУ „Св. Климент Охридски“.

Професионалната му кариера включва позициите на Специалист „Човешки ресурси“ в Actavis, Мениджър „Човешки ресурси“ в Escopharm, Директор „Човешки ресурси“ в Telelink Business Services, Мениджър „Човешки ресурси и комуникация“ в Zentiva, Мениджър „Хора и процеси“ в Dentios и др.

Владее английски език, има множество отличия и награди в областта на HR, развива и активна доброволческа дейност.

II. Данни за процедурата

Приложени са всички необходими документи, според изискванията на СУ „Св. Климент Охридски“, като нередности, и плагиатство не са установени.

Милен Великов е зачислен за докторант на свободна практика в професионалното направление 4.4 Науки за земята, докторска програма „География на населението и селищата“ със заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ РД 20-1223/25.06.2021г. с научен ръководител доц. д-р Георги Бърдаров. Докторантът е изпълнил изцяло своя индивидуален план, положила е успешно всички минимума и изпити и отговаря на всички изисквания и критерии на СУ „Св. Климент Охридски“ за разработване и защита на дисертационен труд.

Със заповед РД 20-444/17.02.2022г. Милен Георгиев Великов е отчислен предсрочно с право на защита поради положително решение на първичното звено за готовността за защита на дисертационния труд, считано от 26.01.2021г. На заседание Катедреният съвет на катедра „Социално-икономическа география“ в разширен състав обсъди и насочи към защита дисертационния труд на Милен Великов. Решението бе потвърдено от ФС на ГГФ на СУ.

Със заповед РД 38-120/22.02.2022г. е утвърдено Научно жури в състав:

1. Проф. д-р Климент Минев Найденов – СУ
2. Доц. д-р Тони Драганов Трайков – СУ
3. Доц. д-р Надежда Борисова Илиева – НИГТГ, БАН
4. Проф. д-р Милен Руменов Пенерлиев – ШУ
5. Проф. д-р Румен Христов Янков – ВТУ

Резервни членове:

1. Проф. д-р Нели Стефанова Христова - СУ
2. Проф. д-р Чавдар Милчев Младенов – НИГТГ, БАН

III. Обща характеристика на дисертационния труд

Общият обем на дисертацията е 285 стандартни страници.

Дисертационният труд е структуриран в четири глави плюс увод и заключение, като всяка глава съдържа разичен брой подзаглавия в зависимост от своята специфика и съдържание. Отделно са приложени списък на съкращенията, списък на фигурите, списък на таблиците, справка за приносите в дисертационния труд и библиография. В отделно книжно тяло са представени приложенията към основния текст.

Текстът съдържа 24 таблици, 19 фигури, приложения с анкетен и графичен материал, научни приноси. Използвани са 195 научни източника на информация, от които 185 на кирилица, 10 на латиница и отделно са описани 82 интернет източника и нормативни документа.

В увода докторантът изчерпателно и точно е изяснил актуалността на темата, от гледна точка основният проблем на България – демографската криза и нейното отражение върху пазара на труда, чрез острият дефицит на работна ръка, от високо до ниско квалифицирана. Много точно и издържано

научно са формулирани обекта, целта, предмета и задачите на изследването, детайлно е изяснен и методологическият апарат, на който то стъпва, както и естествените пречки и ограничения, с които се е сблъскала докторанта при разработването на дисертацията, най-вече непълният комплект от данни по някои важни за изследването показатели свързани със заетостта, безработицата и заплащането на труда, както и с отказа от съдействие на някои институции. В увода е направен и критичен литературен обзор по темата, като са анализирани водещи автори от различни научни направления. В увода авторът е систематизирал и глобалните, и локални събития, които пряко повлияват пазара на труда в България в последните тридесет години.

В уводът са изяснени и някои базисни постановки и определения, които служат, като основа на хипотезите и концепциите, които докторантът застъпва в дисертационния труд. В уводната част авторът е обосновал и периодизацията, която е използвал в цялата дисертация.

Първа глава поставя теоретичните основи на изследването, като докторанта изяснява основните характеристики на пазара на труда. Основата на тази глава е разглеждането на човешкия капитал, като най-важният елемент на пазара на труда. Разгледани са много дефиниции за човешки капитал, ценен приносен елемент е анализирането на човешкия капитал от икономическа, социална и демографска гледна точка. Аналитичният елемент се засилва от разгледаните мотивационни теории и основни дефиниции за пазара на труда. Докторантът поставя базиса на цялото си изследване, като в края на първа глава разглежда хронологично зараждането и периодизацията на пазара на труда в България след Освобождението, като за маркери се взимат онези исторически моменти (1944 и 1989 г.), които бележат кардинална промяна в икономическото и политическо развитие на страната. Много важно за приносния характер на

дисертацията има изясняването на количествените измерители използвани при анализите на пазара на труда и използвани в дисертационния труд, като те са поделени на две субкатегории – демографски и социално-икономически.

Теоретичните постановки заложи в първа глава дават много солиден базис, който определя практико-приложният аспект на изследването. Още тук си личи авторският поглед и опита, който има автора по разглежданата проблематика.

Втора глава е посветена на основните етапи и динамиката на пазара на труда в България в периода 1989-2001г. Това е особено деликатен етап от съвременната ни история, тъй като е свързан с мъчителния и почти криминален преход в страната от социализъм и централно-планово стопанство към демокрация и свободен пазар. Той бе белязан от закриването на стотици предприятия и цели губещи отрасли от икономиката, които обаче даваха поминъка на стотици хиляди български семейства. Авторът смело и критично е анализирал този период без да спестява нищо от реалната тъжна картина на пазара на труда. Методично и последователно той анализира всички демографски процеси в страната между двете преброявания на населението – 1992 и 2001г., когато се очерта една изключително тежка демографска криза достигнала своят пик през 1997 г. с рекордния в негативен план естествен прираст от -7‰, с който България бе на печалното първо място в света. Разгледана и обвързана с пазара на труда е и политическата конюнктура в страната, но най-голямо внимание е отделено на емиграционните процеси, защото в тези години България бе напусната от огромна по обем маса квалифицирано и образовано население, което се отрази крайно негативно на пазара на труда и заложи много икономически и социални бомби за следващите двадесет години.

Този период от съвременната история на България често е подценяван от днешна гледна точка, но именно той определи характера на процесите в икономическата и социалната сфера, които рамкират и днешната ситуация в страната. Авторът прави много точен разрез на стратификацията на българското общество от онези години и отражението им върху основните играчи на пазара на труда в страната.

Трета глава е със сравнително най-малък обем, като тя разглежда междинното десетилетие между началото на изследването и най-важният за него финален период (2011-2021г.). В тази глава най-важното от гледна точка на заложените в увода цел, предмет и задачи на изследването е как се отразява на пазара на труда в България приемането на страната ни в ЕС през 2007г. Още повече това са години, които бележат голям икономически ръст в Европа и България, преди всичко да свърши със световната икономическа криза от 2008г. От политическа гледна точка задълбочен анализ е направен на управлението на Симеон Сакскобурготски, разбира се от гледна точка на икономиката и пазара на труда, тъй като и до ден днешен в България има мнения и в двете крайности как това управление е повлияло на икономическото развитие на страната. Анализът на десетилетието е много важен, защото той бе натоварен с много очаквания в България от икономическа гледна точка, след трудните 90-ет години и нещата, които не се случиха тогава и не отговориха на очакванията на българите. Това десетилетие в началото на новото хилядолетие оказва много сериозно влияние върху всички сфери на икономическия и обществен живот у нас и до настоящия момент.

Много точно авторът разглежда от позицията на трансформацията на пазара на труда какво точно не се случи през тези години в България. Това е периодът, в който се заражда олигархическият модел на управление, който дава много негативни последици в икономически план, особено в

пространствен аспект. Именно в първата декада на XXI в. ясно се очертаха сериозните диспропорции в страната по оста север-юг, с ясното превъзходство на юга и се оформиха т.нар демографско-депресивни региони, които неминуемо дадоха и отражение върху икономиката и пазара на труда в северозападните части на страната, централна северна и североизточна България, Краището, Странджа-Сакар.

Четвърта глава, като структура и съдържание наподобява много втора и трета глава, само че тук става въпрос за периода между двете последни преброявания на населението в България – 2011 и 2021г. Това е есенцията на дисертацията, тъй като тук в най-голяма степен, дълбочина и детайлност са разгледани взаимовръзките между всички основни играчи на пазара на труда у нас, както и факторите и причините, които ги обуславят и определят тяхното естество. Анализирана е отново и политическата конюнктура, която е водеща при икономическите процеси, а съответно и за условията на пазара на труда. Постепенно се влиза в дълбочина на спиралата, която ще е най-голяма пречка пред развитието на България и пазара на труда у нас в следващото десетилетие, а именно – демографската криза, емиграцията на младо активно, квалифицирано население и все по-острият недостиг на работна ръка. От тази гледна точка ключова за главата, а и за цялата дисертация е пета подточка, която ни представя аспектите и еволюцията на мотивацията и удовлетвореността на работещите в България, като тези анализи са базирани на мащабно авторско проучване в поредица от години чрез анкетния метод в различни сфери на родната икономика и пазара на труда. Именно това изследване е най-важната приносна част на дисертацията и може да послужи на работодатели и институции при менажирането на човешките ресурси в страната на различни нива в следващите толкова важни за България десет години!

Това, което определя важноста на тази глава е изключително богатият опит, който има авторът в практиката и това, че анкетните му проучвания и последвали анализи са наслагвани с години и дават една представителна извадка за тенденциите и процесите на пазара на труда в България.

Заключението е ясно, стегнато и научно обосновано са изведени основните изводи, до които е стигнала докторанта при разработването на своя труд. Много ценни в заключението са изводите, които са дадени за различните играчи на пазара на труда у нас – служители, институции, трудови и организационни психолози, други изследователи и пазара на труда, като цяло. Стилът на работата е издържан, научен, има баланс между отделните глави, като и при решаването на задачите, които са поставени в началото в увода.

Изводите са структурирани и йерархизирани, като така онагледяват чудесно връзката между дисертационния труд и заложените в неговия увод цел, предмет и задачи.

IV. Оценка на автореферата

Предложеният на научното жури автореферат, който е в обем от 59 страници, отговаря на всички изисквания на СУ „Св. Климент Охридски“. Единственият проблем в него е прекалено големия му обем. В съдържателно отношение обаче той напълно отразява извършената работа в труда и включва всички основни и най-важни елементи в него, като спазва напълно структурата на дисертационния труд.

V. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантът представя три публикации по темата на дисертационния труд, като и трите са самостоятелни. Публикациите са научно издържани, в авторитетни издания, напълно отговарят на темата на дисертационния труд и могат да бъдат приети от научното жури.

VI. Оценка на научните приноси

Докторантът ни представя четири теоретични и практико-приложни приноса, които напълно отговарят на направеното от него в дисертационния труд. Те доказват и огромната по обем и важност работа, която той е свършила през годините на разработването на дисертацията. Според нас с най-голяма приложна стойност са трети и четвърти принос в дисертационния труд, които представят съответно авторски модел, който аранжира йерархично факторите, които формират професионалните ценности на пазара на труда в България и работещ алгоритъм, който може да бъде прилаган в различни сектори и производства за стимулиране развитието и производителността на труда при служителите.

И двата приноса имат изцяло практико-приложен характер, отработени са в практиката, базират се на авторски изследвания и придават на целия дисертационен труд много висока практична стойност.

VII. Критични бележки

В съдържателен план нямаме никакви критични бележки по отношение на представения за рецензиране научен труд. Единствената ни по-сериозна забележка е да се намали фактологичния елемент в дисертационния труд и да се засили аналитичния във втора и трета глава.

VIII. Заключение

В заключение смятаме, че представеният за рецензиране дисертационен труд разглежда изключително актуални и значими за нашето общество проблеми, свързани с развитието на икономиката, демографските процеси и отражението им върху състоянието на пазара на труда в страната. Работата има напълно завършен вид и голяма практико-приложна стойност, като може да бъде използвана при разработването на стратегии и модели за успешно менажиране на човешките ресурси, както в частния, така и в държавният сектор на икономиката. Отчитайки постигнатите положителни резултати, научните приноси и качества на дисертационния труд предлагаме на Уважаемите членове на Научното жури да присъдят на Милен Георгиев Великов образователната и научна степен „доктор“ в професионалното направление 4.4 Науки за Земята (География на населението и селищата).

София, 05.04.2022г.

С уважение:

Проф. д-р Климент Найденов